

Analiza prava i skrbi za djecu bez roditeljske skrbi i pod rizikom gubitka roditeljske skrbi - za razdoblje 2011-2017(18)

KLJUČNI NALAZI I PREPORUKE

GRAD ZAGREB

SOS DJEČJE
SELO
HRVATSKA

IZDAVAČ

SOS Dječje selo Hrvatska
Zavrtnica 5/III
10000 Zagreb
Hrvatska
e-mail: info@sos-dsh.hr

AUTORICA ANALIZE

izv.prof.dr.sc. Maja Laklija

LEKTURA

Emina Horvat

FOTOGRAFIJA

Šime Strikoman

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Bestias Dizajn

Zagreb, listopad 2019.

Ova publikacija sažeta je verzija dokumenta „Analiza prava i skrbi za djecu bez roditeljske skrbi i pod rizikom gubitka roditeljske skrbi – za razdoblje 2011-2017(18)” s istaknutim ključnim nalazima i preporukama. Cjelovita verzija dokumenta „Analiza prava i skrbi za djecu bez roditeljske skrbi i pod rizikom gubitka roditeljske skrbi – za razdoblje 2011-2017(18)” dostupna je na zahtjev u Udruzi SOS Dječje selo Hrvatska. Sva prava pridržava izdavač. Prilikom korištenja citata i materijala iz ove publikacije molimo navedite izvor. Ova publikacija ne izražava nužno službene stavove Udruge SOS Dječje selo Hrvatska.

Analiza prava i skrbi za djecu bez roditeljske skrbi i pod rizikom gubitka roditeljske skrbi - za razdoblje 2011-2017(18)

KLJUČNI NALAZI
I PREPORUKE

Ovaj dokument izrađen je uz financijsku podršku Grada Zagreba. Sadržaj ovog dokumenta u isključivoj je odgovornosti Udruge SOS Dječje selo Hrvatska i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta Grada Zagreba.

Analiza prava i skrbi za djecu bez roditeljske skrbi i pod rizikom gubitka roditeljske skrbi za Udrugu SOS Dječje selo Hrvatska provedena je za razdoblje od 2011. do 2018. godine. Glavni cilj Analize prava i skrbi za djecu bez roditeljske skrbi i pod rizikom gubitka roditeljske skrbi jest pružiti pregled stanja u kojem se nalaze djeca bez roditeljske skrbi ili u riziku od gubitka roditeljske skrbi i to iz perspektive prava djece. Područja analize prava djece u promatranom razdoblju koja su bila u fokusu izrade ove analize su:

- analiza zakonskih i podzakonskih akata te nacionalnih strategija i lokalnih socijalnih planova
- profil obitelji i kretanje broja prava i usluga temeljem Zakona o socijalnoj skrbi
- kretanje podataka o primjeni mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece prema Obiteljskom zakonu
- kretanje i profil djece korisnika usluga boravka te djece na smještaju u alternativnoj skrbi
- pregled primjera nekih programa prevencije izdvajanja djece iz obitelji
- analiza promišljanja ključnih aktera u provedbi programa, obaveza i prepreka u njihovom djelovanju te pregled suradnje između vladinih i nevladinih pružatelja socijalne skrbi
- analiza institucionalnog okvira za poboljšanje životnih uvjeta djece iz ciljne skupine
- zaključci i preporuke za unapređenje aktualnog stanja i mehanizama zaštite.

Analiza je utemeljena na dostupnim nacionalnim statističkim podacima te podacima pojedinih javnih ustanova, političkim trendovima (analizi strateških dokumenata države i postojećih prioriteta definiranih strategijama i planovima,

kao i zakona i podzakonskih akata vezanih uz područje analize) te dostupnosti i pristupu socijalnim pravima i uslugama u područjima socijalne i obiteljsko-pravne zaštite te drugih sustava, uključujući socijalne transfere i usluge za djecu i obitelji u riziku od izdvajanja iz obitelji ili kada je do izdvajanja već došlo. Dostupni statistički podaci dodatno su potkrepljeni relevantnim rezultatima kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja na području RH čiji su podaci autoru bili dostupni te se odnose na promatrano razdoblje, kao i izjavama značajnih dionika iz područja teme ove analize. Intervjui su provedeni sa sudionicima (N=45) za koje je procijenjeno da su tzv. dobri informatori (imaju iskustvo profesionalnog djelovanja u ovom području i dobro poznaju područja analize – namjerno uzorkovanje). Također za potrebe izrade ove analize osmišljen je upitnik za mapiranje usluga NGO-a (ispunjene upitnike poslale su 4 udruge). Intervjui i konzultacije odvijali su se u razdoblju od 20. srpnja do 10. rujna 2018. godine. Mogućnost ostvarivanja ciljeva studije, posebice u dijelu koji se odnosi na prikupljanje podataka o broju i karakteristikama djece u ciljnoj skupini, kao i u ranijim studijama u ovom području, značajno je ovisila o kvaliteti statističkih podataka i izvora podataka. Analiza dostupnih službenih podataka (nacionalna statistika MDOMSP-a) pokazala je izostanak preciznih indikatora važnih za ovu studiju. Npr. na temelju podataka iz godišnjeg izvješća nemoguće je iščitati precizan broj djece bez roditeljske skrbi s obzirom da se u godišnjim statističkim izvješćima nalaze podaci o djeci na smještaju u alternativnim oblicima skrbi, a iz kojih se ne može zaključiti ništa o broju djece čiji su roditelji lišeni prava na roditeljsku skrb. Nadalje, kako se dio djece nalazi na smještaju ili su korisnici usluga domova socijalne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju za koje se statistike vode objedinjeno s podacima o odraslim osobama s invaliditetom, domet zaključivanja je ograničen. Također, o broju djece koja se nalaze u riziku od gubitka roditeljske skrbi također se ne mogu dati precizni podaci. Navedeni primjeri ilustriraju ograničenja u mogućnosti navođenja svih traženih podataka sukladno Smjernicama za provođenje ove analize. Analizom su utvrđeni različiti trendovi i problemi na razini sustava, postojeći i/ili potrebni mehanizmi odgovora na iste te su formulirane preporuke za buduća istraživanja i djelovanja.

Sažetak glavnih trendova i nalaza

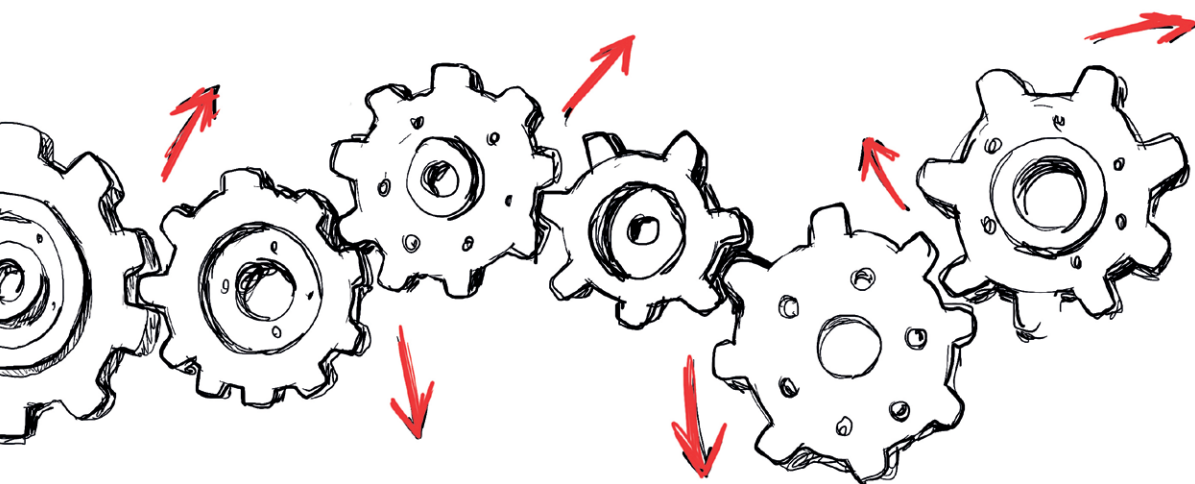
Ustavom Republike Hrvatske djeca uživaju posebnu zaštitu. Uz Konvenciju o pravima djeteta koja je iznad nacionalnih zakona, glavni zakoni kojima se utvrđuju mjere i usluge usmjerene na prevenciju izdvajanja djeteta iz obitelji i koji reguliraju alternativnu skrb su Obiteljski zakon, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o udomiteljstvu i Zakon o sudovima za mladež. Mjere obiteljsko-pravne zaštite i socijalna prava i usluge za cilj imaju, među ostalim, osigurati socijalnu zaštitu obitelji u riziku, osigurati dodatne oblike skrbi u zajednici ili podršku obitelji, a imaju i svrhu prevencije smještaja odnosno izdvajanja djece iz obitelji u alternativnu skrb. No, postoje brojni izazovi u razvoju regulatornog okvira (česte izmjene, nejasne podloge za donošenje zakonskih izmjena i izostanak procjene učinaka donesenih zakona) kao i u učinkovitoj provedbi zakona.

Plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. (2018.) kao ciljeve navodi: smanjiti ulazak u institucije i povećati izlazak iz institucija u nove oblike skrbi, posebno stimulirajući obiteljsku reintegraciju (uz garanciju usluga podrške obitelji u lokalnoj zajednici). **Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece 2006. – 2012¹** (Vlada Republike Hrvatske, 2006.) definirao je kao obvezu osigurati društvene potpore obitelji (Područje IV. Uloga obitelji) te osnažiti razvoj i podići opseg i kvalitetu informativnih, edukativnih, savjetodavnih i uslužnih djelatnosti i programa namijenjenih obiteljima, roditeljima i djeci na lokalnoj razini. Uz navedeno i važnost poduzimanje niza aktivnosti na unapređenju izvaninstitucijskih oblika potpora obitelji, razvoju programa u zajednici, volonterskog rada i rada organizacija civilnog društva koje su potpora obitelji i djeci (Područje V. Socijalna skrb). Strategija prepoznaje potencijale koji se nalaze u izvaninstitucijskim oblicima skrbi i preventivnim programima za potporu i osnaživanje roditelja te naglašava potrebu sustavnog osposobljavanja stručnjaka u centrima za socijalnu skrb s ciljem što djelotvornijeg rada s djecom i obiteljima kao jednim od modaliteta sprečavanja izdvajanja djece iz obitelji. Mjera

1 Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece za razdoblje od 2006 do 2012., Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2006.

5. navodi uključivanje roditelja koji su u tretmanu centra za socijalnu skrb zbog neodgovarajućih roditeljskih postupaka u „Škole za roditelje“, odnosno roditelja koji nisu motivirani za promjene svojeg ponašanja i/ili koji se svojevrijem teško uključuju u tretman. Takvi roditelji često „ispadaju“ iz sustava podrške ili se nalaze u dugotrajnom tretmanu socijalne skrbi što posljedično dovodi ili do dugotrajnog zanemarivanja i/ili zlostavljanja djece ili do izdvajanja djeteta iz obitelji. U području djece s posebnim potrebama navode se između ostalih ciljevi: poboljšati kvalitetu zadovoljavanja potreba djece s posebnim potrebama u svim područjima života, osigurati odgovarajuće uvjete za primjeren rast i razvoj djece s posebnim potrebama u obitelji i/ili u iznimnim okolnostima u udomiteljskim obiteljima ili ustanovama primjerenim potrebama djeteta s posebnim potrebama, osigurati jednake mogućnosti i sprječavanja diskriminacije djece s posebnim potrebama. **Sve navedeno osigurava temelje za razvoj novih usluga.**

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2017. godine u Hrvatskoj živi 816 800 djece u dobi od 0 do 18 godina. Hrvatska se ubraja među zemlje članice EU-a s nadprosječnim **stopama rizika od siromaštva i socijalne isključenosti djece** (28,1% u 2015. godini), a koje su bliske općoj stopi rizika od siromaštva i socijalne isključenosti (29,1%). Slično je i s pokazateljima koji govore o samim stopama rizika od siromaštva – stopa rizika od siromaštva djece u Hrvatskoj iznosi 20,9% (EU28 21,2%), a opće populacije 20,0% (EU28 17,3%). Najveću stopu rizika od siromaštva imaju djeca koja odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima (33,1%) te obiteljima s troje i više uzdržavane djece (34,1%). Više od 13% djece u Hrvatskoj živi

u uvjetima teške materijalne deprivacije (Eurostat, 2017., prema Ajduković, Dobrotić i Matančević 2017). Prema navodima stručnjaka iz Obiteljskih centara oko 70% korisnika dolazi po uputi CZSS-a, a to su uglavnom roditelji koji imaju male kapacitete i spremnost za promjenu ili dolaženja do uvida. Često su ti korisnici nedobrovoljni i zapravo nisu za proces savjetovanja. To je slučaj i s roditeljima djece u riziku od izdvajanja iz obitelji i roditelja djece koja su izdvojena iz obitelji, a s kojima se radi individualno savjetovanje i/ili grupna podrška. U posljednje vrijeme, prema navodima stručnjaka, značajan dio aktivnosti odnosi se na bračnu savjetovanja i obiteljske medijacije i u skladu s tim raste i interes roditelja za uključivanje u grupe podrške roditelja u razvodu. Obiteljski centri vode edukacije za potencijalne posvojitelje, pri čemu stručnjaci ističu potrebu individualnog rada s djecom i posvojiteljima u procesu prilagodbe prije i po realiziranju posvojenja. Prema podacima MDOMSP- a u 2017. godini u nadležnosti svih CZSS-a na području RH bilo je izrečeno 2 996 mjera upozorenja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djece, 2 610 mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu te 584 intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu. Broj žurnih mjera izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji u 2017. bilo je 217.

Tablica 1. Upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Broj roditelja kojima je izrečena ova mjera	4 988			5 283	6 190	4 951	4 018
Od toga oba roditelja	5 333	4 680	4 805	3 597	4 317	3 546	2 958
Od toga samo majka	949	879	1 061	755	866	595	480
Od toga samo otac				931	1 007	810	580
Broj djece čiji su roditelji upozoreni	9 564	7 718	8 519	7 449	7 167	5 863	5 105

Izvor: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku - Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u 2011.,2012.,2013.,2014.,2015.,2016. i 2017. godini.

Zabrinjavajući je i podatak da se još uvijek djeca s teškoćama u razvoju smještaju izvan svojih obitelji zbog ostvarivanja prava na školovanja ili prava na zdravstvenu skrb iz razloga što te usluge nisu dostupne u njihovim lokalnim zajednicama.

Tablica 2. Prikaz izrečenih represivnih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta i smještaja djeteta u dječje domove i udomiteljske obitelji te prekida smještaja zbog povratka u vlastitu obitelj za razdoblje 2011.-2017. godine

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Broj odluka suda o oduzimanju prava roditelju da živi s djetetom	684	684	759	578	785	753	694
Broj djece čijim je roditeljima oduzeto pravo da žive s njima	1 048	1 088	1 240	637	815	1 027	1 079
Broj odluka suda o vraćanju prava roditelju da živi s djetetom	39	55	49	33	49	26	29
Broj odluka suda o lišavanju prava na roditeljsku skrb				158	137	147	148
Broj prijedloga centra za oduzimanjem roditeljske skrbi	211	237	360	167	157	170	174

Izvor: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku - Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u 2011., 2012., 2013., 2014., 2015., 2016. i 2017. godini.

Iz razgovora sa stručnjacima na temu imenovanja voditelja, posebno voditelja mjere intenzivne stručne pomoći, javlja se **problem imenovanja voditelja**, budući je malo voditelja mjere u pojedinim CZSS-ima (posebno u manjim sredinama) koji odgovaraju uvjetima za imenovanje. Stručnjaci kontaktirani u cilju izrade ove analize ističu da vrlo često ishod mjera stručna pomoć i potpora u ostvarivanju skrbi o djetetu i intenzivne stručne pomoći i nadzora ovisi o angažmanu voditelja koji često nije adekvatan sadržajno ni u onom intenzitetu i kontinuitetu koji je potreban. Stručnjaci navode da neki voditelji ne odlaze redovito u obitelj, vrlo često ne vide i ne čuju dijete, nego se usmjeravaju na partnerske odnose između roditelja. Stručnjaci također ističu korištenje mjere intenzivne

SOS Dječje selo Ladimirevci

stručne pomoći i nadzora kao tzv. kupovanja vremena u periodu čekanja odluke suda. Navode da se **zna dogoditi da se mjere produžuju jer sudski postupak još uvijek traje, a dijete i dalje ostaje u tom neodgovarajućem okruženju**. Stručnjaci iz CZSS-a i dječjih domova vezano uz sudsku praksu također ističu dugotrajnost sudskih postupaka lišenja roditeljskih prava nad djecom koja su duže vrijeme smještena u domove ili udomiteljske obitelji, što **rezultira dugotrajnim boravkom u institucijama i negativno utječe na posvajanje**. U razdoblju od 2011. do 2016. godine može se zamijetiti lagani trend rasta broja odluka suda o oduzimanju prava roditeljima da žive s djetetom te lagani trend pada odluka suda o lišavanju prava na roditeljsku skrb.

Prema godišnjem statističkom izvješću o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2016. broj djece korisnika usluga (smještaja, organiziranog stanovanja i boravka) državnih i nedržavnih domova socijalne skrbi za djecu ukazuje na trend opadanja broja djece korisnika tih usluga (zamjetnije u državnim domovima u odnosu na ostale pružatelje usluge smještaja), da bi u 2017. godinu taj broj porastao i prerastao broj korisnika zabilježen za pojedine ranije godine.

Tablica 3. Kretanje broja domova socijalne skrbi za djecu, udomiteljskih obitelji i udomitelja za djecu u 2017. godini

VRSTA DOMA	BROJ DOMOVA
Državni domovi socijalne skrbi	
Državni domovi za djecu i mlađe punoljetne osobe bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi	13
Državni domovi za djecu i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju	10
Državni domovi za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	26
Nedržavni domovi socijalne skrbi	
Nedržavni domovi za djecu i mlađe punoljetne osobe bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi	3
Nedržavni domovi socijalne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	12
Nedržavni domovi socijalne skrbi za žrtve nasilja u obitelji	4
Obiteljski domovi za nezbrinutu djecu	3
Udomiteljske obitelji za djecu	1 492

Izvor: <https://mdomsp.gov.hr/adresar-ustanova/1673>

S druge strane vidljiv je trend rasta broja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi na smještaju u organiziranom stanovanju. Prema podacima za 2017.², najveći je broj djece koja se nalazi na smještaju u dječjim domovima smješteno na području Grada Zagreba (18,83%), zatim slijede Osječko-baranjska županija (9,54%) te Međimurska županija (8,36%). Iz podataka za 2017. godinu zamjetno je da 37% djece koja su na smještaju u dječjim domovima u dobi od 16 do 18 godina, nakon čega slijedi skupina djece u dobi od 12 do 15 godina s oko 30% te djece u dobi od 8 do 11 godina s udjelom od 14%. Djeca u dobi od 0 do 3 godine zastupljena su s udjelom od oko 9%, a u dobi od 4 do 7 godina s 10% ukupnog broja smještene dje-

2 Izvor: podaci dobiveni na pisani zahtjev upućen voditeljici Službe za razvoj socijalnih usluga, udomiteljstvo i humanitarnu pomoć

ce. Iz službenih bilješki nadležnog Ministarstva nije moguće izvesti zaključke o trajanju smještaja djece u domovima za djecu bez odgovarajuće skrbi. Nadalje, županije s najvećim udjelom udomitelja u 2017. godini³ su Grad Zagreb (12,9%), Osječko-baranjska (9,9%), Varaždinska (8,99%), Splitsko-dalmatinska županija (8,9%) i Zagrebačka županija. S područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije dolazi 20% od ukupnog broja udomitelja u RH, a u 5 je ranije spomenutih županija (uključujući i Grad Zagreb) smješteno oko 50% svih udomitelja na području RH. Županije s najmanjim brojem udomitelja su Ličko-senjska (0,33%), Dubrovačko-neretvanska (0,42%) te Požeško-slavonska županija (0,58%). Županije s najvećim udjelom djece na smještaju u udomiteljskim obiteljima u 2017. godini su Osječko-baranjska (10,39%), Varaždinska (10,22%), Koprivničko-križevačka (9,83%) i Grad Zagreb (8,86%). Najveći udio djece na smještaju u udomiteljskim obiteljima nalazi se u dobi od 12 do 15 godina (oko 26%), zatim slijede djeca u dobi od 16 do 18 (oko 25%), 8 do 11 godina (22%), 4 do 7 godina (16%), dok je najmanji udio djece na smještaju u udomiteljskim obiteljima u dobi od 0 do 3 godine (oko 10%).

Prema navodima stručnjaka sustava socijalne skrbi kontaktiranih u cilju izrade ove analize, zamjetan je problem nerazvijenosti preventivnih i rano interventnih usluga kao i izvaninstitucijske mreže usluga obiteljima u riziku, regionalna neravnopravnost alternativnog smještaja, nedostatak aktivne koordinacije pružatelja usluga te **nedovoljno definirani postupci vezani uz koordinaciju između raznih službi u sustavu** kao i još uvijek nedovoljno razvijen okvir za **financiranje takvih usluga i/ili nejednake prakse centara za socijalnu skrb**. Ali i slaba suradnja među sustavima gdje ostali dionici u skrbi za dijete (sustav zdravstva, odgojno-obrazovne ustanove i sl.) ne prijavljuju sumnje na kršenja prava djece, pa se CZSS kasno uključuje, odnosno kada se više ne radi o rano interventnim postupanjima.

Iako se stručnjaci slažu da bi smještaj djeteta u udomiteljsku obitelj bio prirodni, upravo **nejednaka regionalna raspoređenost udomitelja** govori o prilog važnosti osiguravanja smještaja u dječjim domovima u cilju održavanja kontakta i rada na odnosu djeteta i roditelja (gdje je procjena da je to u najboljem interesu djeteta). Stručnjaci iz CZSS obuhvaćeni ovom analizom prepoznaju kao problem nemogućnost održavanja odnosa djeteta i roditelja ako se dijete smješta izvan lokalne zajednice, a kamo li regije. Prema njihovim navodima, roditelji su uglavnom nižeg socio-ekonomskog statusa te nemaju sredstava za dolazak na

3 Izvor: podaci dobiveni na pisani zahtjev upućen voditeljici Službe za razvoj socijalnih usluga, udomiteljstvo i humanitarnu pomoć

te kontakte. CZSS-i u tim slučajevima pomažu putem jednokratnih pomoći, ali i te mogućnosti su vrlo ograničene. Nadalje, dio udomitelja u pojedinim regijama (npr. Osječko-baranjska i Sisačko-moslavačka čiji su stručnjaci uključeni u analizu izvedivosti) nalazi se u vrlo ruralnim sredinama, udaljenijim od sredstava javnog prijevoza. To je također ograničavajući čimbenik za kontakt roditelja i djeteta, ali i za mogućnost uključivanja djece u sadržaje života u lokalnoj zajednici (uključenost u vrtiće, odlaske na priredbe, slobodne aktivnosti i sl.). Sve su ovo čimbenici o kojima se ponekad ne vodi dovoljno računa pri smještanju djece u udomiteljske obitelji.

Tablica 4. Broj djece i mladeži korisnika udomiteljske skrbi po kategorijama

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2017.(%)
Dijete bez odgovarajuće roditeljske skrbi, bez roditelja, napušteno od roditelja, čiji su roditelji spriječeni brinuti o njemu zbog teške bolesti ili smrti	1 742	1 769	1 867	1 134	769	914	665	29,95
Dijete koje roditelji zanemaruju ili zlostavljaju ili zlorabe svoju roditeljsku dužnost	-	-	-	803	906	968	947	42,66
Dijete s problemima u ponašanju, s poremećajima u ponašanju, s učestalim i trajnim problemima u ponašanju koji su jačeg intenziteta	-	-	-	39	40	74	65	2,93
Djeca i mladež s problemima u ponašanju*	17	11	61	-	-	-	-	-

Dijete koje je HIV pozitivno	4	4	4	2	2	2	2	0,09
Dijete s teškoćama u razvoju, s težim ili višestrukim teškoćama u razvoju, s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem	235	255	208	180	282	223	359	16,17
Dijete žrtva obiteljskog nasilja	35	39	59	23	23	23	41	1,85
Dijete iz socijalno ugrožene obitelji	-	-	-	117	60	60	75	3,38
Mlađa punoljetna osoba (mladež) bez odgovarajuće roditeljske skrbi	-	-	-	36	22	22	32	1,44
Maloljetna trudnica	-	4	-	0	3	3	2	0,09
Maloljetna majka s djetetom	-	2	5	2	4	4	2	0,09
Maloljetni roditelji s djetetom	-	-	-	2	3	3	-	-
Roditelji s djetetom za koje je procijenjeno da je njihov zajednički smještaj u specijaliziranu udomiteljsku obitelj u njihovom zajedničkom interesu	-	-	-	3	1	2	11	0,50
Mlađa punoljetna osoba (mladež) s učestalim i trajnim PUP-om koji su jačeg intenziteta	-	-	-	4	1	30	6	0,27

Mlađa punoljetna osoba (mladež) do završetka redovitog školovanja i najduže godinu dana nakon završetka redovitog školovanja ako se ne može zaposliti, a najduže do 26. godine života	-	-	-	53	43	14	13	0,59
Mlađa punoljetna osoba koja je HIV pozitivna	-	-	-	-	-	-	-	-
Djeca i mladež korisnici udomiteljstva	2 059	2 100	2 204	2 403	2 218	2 342	2 220	100

*ova kategorija korisnika od 2014. godine posebno je prikazivana za djecu, a posebno za mlade

Izvor: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku - Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u 2011.,2012.,2013.,2014.,2015. i 2016. godinu.

Problem kojeg su mnogi stručnjaci kontaktirani u cilju izrade ove analize istaknuli je, osim neravnomjernosti udomiteljstva, i **neadekvatna teritorijalna raspoređenost domova i centara za pružanje usluga u zajednici na području cijele Hrvatske**. Uslijed toga se i dalje jedan dio djece izmjesti iz svoje lokalne zajednice i smješta u neko drugo područje što dovodi do odvajanja djeteta ne samo od njegove obitelji, već i socijalne mreže te otežava kontakte i mogućnost rada na relaciji dijete-roditelj. Navedeno, prema navodima sudionika, umanjuje i vjerojatnost povratka djeteta u obitelj. Sudionici smatraju da proces deinstitutionalizacije nije popraćen paralelnim razvojem udomiteljstva što dovodi do situacija da nema dovoljno raspoloživih udomiteljskih obitelji i/ili da domovi smještaju djecu i preko svojih kapaciteta. Kao vrlo ozbiljan problem navode nepostojanje adekvatnih kapaciteta za hitan smještaj djece, posebice one u dobi od 0 do 3 godine. Zabrinjavajuća je praksa da se zbog nedostatnosti adekvatnog smještaja sukladno potrebama djeteta, djecu smješta u domove koji u tom trenutku imaju slobodno mjesto bez obzira na potrebe djeteta i primjerenost tog zamjenskog smještaja. Zabrinjavajući je i podatak da se još uvijek djeca s teškoćama u razvoju smještaju izvan svojih obitelji zbog ostvarivanja prava na školovanje ili prava na zdravstvenu skrb iz razloga što te usluge nisu dostupne u njihovim lokalnim

zajednicama. U Hrvatskoj, na što se ukazuje godinama, **ne postoji adekvatan smještaj za djecu s PUP-om i udruženim psihičkim smetnjama**. Stručnjaci navode da su postojeći kapaciteti psihijatrijske bolnice za djecu i mladež nedostatni, a da dječji domovi odbijaju prihvatiti tu djecu. To pak rezultira time da se često ta djeca smještaju u udomiteljske obitelji koje u perspektivi traže prekid smještaja te odustaju od bavljenja udomiteljstvom. Sukladno tomu, stručnjaci upozoravaju na **nerazvijenost mreže domova za djecu s poremećajima u ponašanju**, posebice nastavno na porast složenosti potreba i poteškoća dijela djece na dugotrajnom smještaju u domovima.

Iz tablice 5. možemo vidjeti kako je u razdoblju od 2014. do 2017. godine zabilježen porast zaprimljenih obavijesti o **kršenju djetetovih osobnih prava**. Od 2014. do 2017. broj dobivenih obavijesti porastao je za oko 1 500 obavijesti. U 2017. godini zamjetan je porast prijava vezanih uz tjelesno i psihičko nasilje nad djetetom, zlostavljanje i zanemarivanje. Prema službenim statistikama MDOMSP-a u razdoblju od 2014. do 2017. broj prijavljenih povreda djetetovih prava u najvećoj mjeri dolazi od policije (40-45%), nakon toga slijede prijave prema saznanju radnika CZSS tijekom provedbe postupaka za ostvarivanje oblika socijalne skrbi ili obiteljsko-pravne zaštite (15-20%) te prijave građana (10-15%), škole (oko 12%) te drugih pravnih osoba (5-10%). Najniži udio prijava je od sustava zdravstva (3-5%), te vrtića (oko 2%). Od pokrenutih postupaka pred sudom veći je udio pokrenutih prekršajnih postupaka (65-78%) u odnosu na pokrenute kaznene postupke u vezi s povredom nekog djetetovog prava (30-35%).

Tablica 5. Broj slučajeva povreda osobnih prava djeteta te pokrenutih postupaka u vezi s povredom nekog djetetovog prava

Mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta	2014.	2015.	2016.	2017.
Broj slučajeva povrede djetetovih prava (prema vrsti prava)	-	6 141	6 347	-
Broj dobivenih obavijesti o kršenju djetetovih osobnih prava, od čega:	5 082	5 966	6 130	6 575
Tjelesno ili mentalno nasilje	2 282	2 277	1 891	2 358
Spolna zloraba	130	210	193	192
Zanemarivanje ili nehajno postupanje	2 346	3 007	3 690	3 617
Zlostavljanje ili izrabljivanje	324	472	356	408
Broj dobivenih obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava	-	175	217	124
Broj pokrenutih prekršajnih ili kaznenih postupaka u vezi s povredom nekog djetetovog prava	2 287	2 492	2 110	2 544
Od toga broj pokrenutih prekršajnih postupaka u vezi s povredom nekog djetetovog prava (prema izvoru obavijesti)	1 497	1 643	1 471	1 722
Od toga broj pokrenutih kaznenih postupaka u vezi s povredom nekog djetetovog prava (prema izvoru obavijesti)	790	849	639	822
Broj pravomoćnih odluka dostavljenih centru	605	788	693	762
Broj djece koja su sudjelovala u postupku procjenjivanja i odlučivanja o mjerama kojima se štite njihova prava i dobrobit	-	3 063	3 309	3 492
Od toga djece koja su navršila 14 godina	-	1 163	1 412	1 425
Od toga djece koja su mlađa od 14 godina	-	1 772	1 897	2 067
Broj postupanja po Konvenciji o otmici djece	8	21	39	30
Od toga prema djeci koja su odvedena iz RH	5	14	28	23

Izvor: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku - Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u 2014., 2015., 2016. i 2017. godini.

Problem kojeg su mnogi stručnjaci kontaktirani u cilju izrade ove analize istaknuli je, osim neravnomjernosti udomiteljstva, i neadekvatna teritorijalna raspoređenosti domova i centara za pružanje usluga u zajednici na području cijele Hrvatske. Usljed toga se i dalje jedan dio djece izmjesti iz svoje lokalne zajednice i smješta u neko drugo područje što dovodi do odvajanja djeteta ne samo od njegove obitelji, već i socijalne mreže te otežava kontakte i mogućnost rada na relaciji dijete-roditelj.

Iz razgovora sa stručnjacima obuhvaćenima ovom analizom, u području **kršenja prava djece bez pratnje** navodi se kršenje prava djeteta na primjereni smještaj, tretman i procjenu. Nedostaje sustavan slijed intervencija iz čega proizlazi potreba za osnivanjem tzv. jedinstvenog prihvatnog centra, jedinstvenog mjesta za prihvata i procjenu djece bez pratnje. Također, nema standardizirane procedure inicijalne procjene potreba djeteta, a izostaje i sveobuhvatna procjena usmjerena na zaštitu interesa djeteta, procjenu potreba, a sve u cilju donošenja konačnih odluka. Postojeća praksa smještanja djece do 14 godina u dječje domove, a djece od 14 godina u domove za djecu s PUP-om nije adekvatna. Prema navodima stručnjaka, u skupini djece iznad 14 godina njih 95% nema nikakve poteškoće u ponašanju, već se najčešće radi o reaktivnim stanjima koja su posljedica proživljene traume na putu. Nastavno na ovu konstataciju, smještanje se vrši u neodgovarajući oblik skrbi koji ne odgovara potrebama djeteta. Prema navodima stručnjaka, ovakva praksa ima negativan utjecaj i na ostalu djecu s obzirom na to da odgovarajući nisu u mogućnosti adekvatno popratiti toliko različitih kategorija korisnika što naposljetku remeti dinamiku doma. Također, stručnjaci kontaktirani u cilju izrade ove analize navode da djeca bez pratnje dovode u opasnost drugu djecu na smještaju zbog neimanja točnih podataka o dobi djece bez pratnje (dio te djece punoljetne su osobe koje se deklariraju kao maloljetne) te nemanje informacija o njihovom zdravstvenom statusu. Nadalje, sustav prihvata i smještanja djece bez pratnje je rascjepkan, nedostaju prevoditelji (dostupni na području grada Zagreba) čime se krši pravo djeteta na komunikaciju na jeziku kojem pripada. Prijedlog je da se sustav skrbničke zaštite, prema kojem se djeci bez pratnje imenuje poseban skrbnik, izmjeni na način da djeca bez pratnje imaju osigurano puno skrbništvo. Stručnjaci kao specifičnost djece bez pratnje navode i podatak da je prema procjenama na svjetskoj razini čak 70% djece bez pratnje žrtava trgovanja ili krijumčara ljudi (ne raspolaže se podacima koliki je udio te djece u RH).

Stručnjaci iz CZSS-a kontaktirani u cilju izrade ove analize napominju da oni sami nemaju kapaciteta **raditi s obitelji po izdvajanju djeteta** i da neki od njih „razvuku“ mjeru stručne pomoći i podrške na mjesec do dva po izdvajanju djeteta iz obitelji. Zamjetno je da dio stručnjaka navodi da nemaju zakonsku osnovu da se netko intenzivnije nastavi baviti s obitelji u obitelji, odnosno da se nastavi neka od mjera obiteljsko-pravne zaštite, dok dio navodi da te mjere nastavljaju i nakon izdvajanja iz obitelji. Usluga savjetovanja i pomaganja nije prepoznata kao dovoljnom da bi dovela do nekih promjena, kao niti povremeni kontakt sa stručnjacima u ustanovi gdje je dijete na smještaju. Kao razlog tomu navode da roditelji nisu motivirani za promjene, da su im te usluge često geografski udalje-

nije i zahtijevaju putovanje što iziskuje i dodatne financijske troškove. Međutim, ističu da **nedostaje adekvatna suradnja na individualiziranim obiteljskim programima između CZSS-a i tih pružatelja usluga smještaja, ali i drugih socijalnih usluga**. Stručnjaci prepoznaju potrebu za uslugom rada s roditeljima u njihovoj obitelji i po izdvajanju djeteta, prepoznaju važnost odvođenja djeteta koje je na smještaju izvan vlastite obitelji na tjednoj razini ili češće u obitelj na nekoliko sati uz stručno vodstvo/nadzor/podršku gdje bi taj stručnjak za vrijeme posjeta educirao i usmjeravao procese u obitelji ka promjenama bitnim za povratak djeteta u obitelj.

Do kršenja prava djece dolazi i tijekom procesa planiranja i provođenja procesa zaštite djeteta te sudjelovanja i informiranja djeteta o samom procesu. Uočeno je da je djeci pod rizikom gubitka roditeljske skrbi **u mnogim slučajevima ograničeno ili pak uskraćeno pravo na sudjelovanje u odlučivanju o obliku skrbi**, a da u slučaju premještanja djeteta iz ustanove ili udomiteljske obitelji niti dijete niti pružatelj skrbi često nisu ni na koji način konzultirani niti na vrijeme informirani o premještanju što onemogućava primjerenu pripremu djeteta za promjenu važnih životnih okolnosti.

Stručnjaci kontaktirani u cilju izrade ove analize ističu da se stječe dojam da se sustav usmjerava na osiguravanje kvalitete udomiteljske skrbi, no da se **propušta paralelno ulagati u kvalitetu posvojenja**. U tom kontekstu prepoznaju važnom ulogu savjetovanja i pomaganja posvojiteljskim obiteljima ne samo u zakonom definirano roku, nego i duže. Važnost ove usluge osobito je prepoznata u periodu pripreme i prilagodbe djeteta i posvojitelja na novonastalu situaciju, a osobito u situacijama kada se radi o posvojenju starije djece (starije od 7 godina) ili međunarodnom posvojenju. Prema navodima sudionika, za posvojiteljske obitelji potrebna je dostupna podrška senzibilizirana na specifičnosti tih obitelji, a koja uključuje grupnu podršku, individualno savjetovanje, ali i podršku svim članovima obitelji. Prijedlog dijela stručnjaka ide u smjeru osnivanja županijskih centara posvojenja koji bi nudili programe posvojenja i provodili procjenu posvojitelja od specijaliziranih stručnjaka. Problem vezan za procjenu posvojitelja kako se ona sada provodi je da dio CZSS-a vrlo rijetko provodi takve procjene, a i izostaju edukacije što utječe na kvalitetu i standarde procjene.

Zamjetno je da se **privremeni smještaj u udomiteljskim obiteljima kao priprema za izvaninstitucijsku skrb iznimno malo koristi**. Prema dostupnim podacima u 2015. i 2016. niti jedno dijete nije koristilo ovu uslugu. Nadalje, zamjetan je

relativno mali broj korisnika, ali i kapaciteta usluga savjetovanja i podrške. Navedeno ukazuje na neiskorištene potencijale ove usluge s obzirom na broj djece iz ove kategorije korisnika. Stručnjaci prepoznaju važnost ove usluge vezano za djecu koja izlaze iz skrbi, ali i rad s roditeljima i udomiteljima kako bi se unaprijedili njihovi kapaciteti, ali i prevenirale situacije izdvajanja iz biološke obitelji ili prekida udomiteljske skrbi. Kako bi se spriječio nepotrebno dugotrajan boravak i višekratni povratci djece u ustanove potrebno je pospješiti rad s primarnom obitelji za vrijeme i nakon izdvajanja djeteta iz obitelji te po povratku djeteta u obitelj. U tu svrhu važno je pojačati koordinaciju nadležnih službi kao i uključivanje izvaninstitucijskih aktera kao pružatelja usluga u sustavu.

Stručnjaci prepoznaju važnost **suradnje** sa sustavom odgoja i obrazovanja u cilju osiguravanja programa podrške u učenju djeci koja su u potrebi (što uključuje i djecu iz alternativne skrbi). Prepoznaju važnost međuresorne suradnje različitih sustava u pripremi mladih za izlazak iz skrbi, ali i podrške u osamostaljivanju te stabiliziranju. Stručnjaci kontaktirani u cilju izrade ove analize promišljajući o **izlasku mladih iz sustava alternativne skrbi** navode da su potrebe mladih koji izlaze iz udomiteljskih obitelji drugačije što prema njihovim izjavama proizlazi iz činjenice da su bili smješteni u „obiteljskom“ obliku skrbi koji se u mnogočemu razlikuje od domskog života u kojem je život organiziran na način koji ne prati uobičajene aktivnosti i zaduženja kao život u obitelji. Nadalje, stječu dojam da su aktivnosti pripreme za osamostaljivanje i izlazak iz skrbi dostupnije djeci u ustanovama nego djeci u udomiteljskim obiteljima. Prema njihovim navodima, djeca iz udomiteljskih obitelji nisu uključena u projekte/ programe pripreme za izlazak iz skrbi, osim ukoliko se nalaze na smještaju u udomiteljskim obiteljima koje su članice udruga udomitelja gdje se provode i neki projekti koji obrađuju temu pripreme za osamostaljivanje. Potrebe mladih koji izlaze iz sustava socijalne skrbi prepoznale su mnoge vladine i nevladine organizacije, a ključne su one koje se odnose na podršku pri zapošljavanju, stanovanju, daljnjem obrazovanju kao i na podršku u hitnim i kriznim situacijama.

U kontekstu izrade ove analize važno je spomenuti i aktualne zakonske procese prema kojima se radi na izmjenama ili donošenju sljedećih zakona: Zakona o udomiteljstvu (u međuvremenu donesen), Zakona o socijalnoj skrbi, Obiteljskog zakona te Zakona o djelatnosti socijalnog rada. Što stvara doživljaj pravne neizvjesnosti, konkretno kako će sustav u budućnosti biti uređen, tko će od dionika imati mogućnosti pružati određene socijalne usluge, te u kontekstu postojećih ustanova socijalne skrbi što će se nalaziti u popisu njihove djelatnosti.

Ovaj je dokument izrađen uz financijsku podršku Grada Zagreba. Sadržaj ovog dokumenta u isključivoj je odgovornosti Udruge SOS Dječje selo Hrvatska i ni pod kojim se uvjetima ne može smatrati kao odraz stajališta Grada Zagreba.

GRAD ZAGREB

SOS DJEČJE
SELO
HRVATSKA